

КА ПОСТИСТОРИЈСКОЈ ТЕОРИЈИ ЗАШТИТЕ БИОКУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА¹

Циљ рада је да заштиту културног наслеђа повеже са очувањем културне и природне баштине у оквиру целовите постисторијске стратегије засноване на појму биокултурне сагласности. Овај приступ полази од феноменологије симетрије - свака промена природне неминовно се одражава у културној средини, као и обратно. Реч је пре свега о диференцијалним променама заосталим у одсуству целовите стратегије испод прага јавне свести, коју побуђују, пре свега, сасвим видне претње, поремећаји и разарања. Основни проблем лежи у историјским стратегијама несагласности које прелазе преко симетрије природног и културног наслеђа, иако је она довољно видна и у позитивној корелацији лингвистичког и биолошког диверзитета - подручјима са великим лингвистичким диверзитетом одговара велики биодиверзитет - као и у негативној спрези - живе врсте и језици нестају у сличној сразмери.

Кључне речи: биокултурни диверзитет, постисторијска теорија заштите наслеђа, *damnatio memoriae*, ишчезавање језика, изумирање врста, Константин Филозоф

Чињеницу је да је током протеклих пет векова такозваног Доба открића, а нарочито током XX века дошло до насилног растакања и нестанка недогледног низа култура и њихових језика, темељног и неповратног разарања еонског културног наслеђа. Како то проблематизује сам појам историје, као најопштију форму антропоцентричног деловања, наша намера је да се запитамо о изгледима и могућности-ма заштите преосталог културног наслеђа. Чини се да је ово питање умесно јер се заштита данас своди само на примену технологије чији развој је и био узрок реастројства традиционалног знања и непро-свећених облика културе. Другим речима, болест се лечи управо ње-

---

1 Рад је припремљен у оквиру пројекта 178018 МПНТРС.

ним узроком што води даљем и бржем разарању преосталих култура. Технологија која ствара проблеме да би могла да их решава без етичке и хуманистичке основе је не само вредносно празна већ и саморазорна.

Очување културног наслеђа не може се сагледати као подразумевајућа инерција цивилизације која технолошки чува наслеђе да би пружила доказе о својој цивилизованости и као таква наставила цивилизаторску мисију. Поред тога што је таутологија овакво инертно схватање наслеђа, које нема прави одговор зашто ради на свом очувању, већ га замењује технологијом као догматиком модерне цивилизације, представља и прерушавање и имплицитно оправдање рушења „неразвијених“ култура којима се доносе форме „више“ културе. Чување наслеђа по цивилизованој инерцији на тај начин се јавља као оруђе одузимања слободе постојања. То је свакако противречно јер разлог чувања и употребе културног наслеђа може да буде једино постизање слободе и напредовање у њеном остварењу. Сврха инертног чувања културног наслеђа, оружарнице цивилизације, само је пуки колонијализам, који себе, од западне до источне Индије, намеће као господара наслеђа и његовог смисла. Култура се чува да би разорила културу. То јесте парадокс, али је то и једина историја коју знамо у свету Сунчевог запада.

Када покушамо да тако поставимо питање наслеђа, видимо да то није могуће изван појма историје. Употреба културног наслеђа од времена прави историју. У тој алхемији кључни посредник јесте идеја слободе. Просвећени филозофи су суштину ума изједначили са слободом. План који у историји треба да се оствари јесте испуњење слободе. Питање је да ли културно наслеђе треба чувати да би се слобода лакше остварила? То није само по себи јасно јер потпуна слобода може да се оствари и одбацивањем културног наслеђа. Такву идеју има, махом, цео просвећени свет. Преко рационалног одбацивања традиције постајемо, по мишљењу просветитеља, кадри да изађемо из незрелости, свесни да смо способни да будемо слободни. Њихова идеја је да традицију као плод несамосталности ума треба пригушити у име рационалног модернизовања. Како уопште пред налетом идеје модернизације сачувати наслеђе када се оно, будући у највећој мери нерационална заблуда прошлих времена, у основи не може користити за модернизовање, већ у најбољем случају може да буде

украш просвећеног света. То културно наслеђе, које је витлало као мач историјске надмоћи над голим главама урођеника, после замаха Просветитељства које припрема коначно решење као светску идеологију рационалног обликовања света, постаје непотребно у постизању главног циља и суштине модернизације – производње историје. Главни производ просветитеља није разум, већ историја, која је једнако превазишла све што је било као и оно што ће бити. Производњи историје принете су на жртве безбројне знане и незнане културе уништене током Доба открића. Зато данас и имамо сјајну историју, али и потамнели свет.

Међутим, следимо ли шиштави парни котао просвећене мисли, која производи историју као захукталу железницу живота, одбацимо ли културно наслеђе прошлости као вид несамосталности ума који нема самодовољност субјективитета просвећене цивилизације, парадоксално врло брзо ћемо уз сав спољашњи сјај изнутра испразнити и сам појам историје. Ако одбацимо све заблуде старих времена, наћи ћемо се усред илузија модерних времена. Просвећени појам историје је грозничава сеча гране на којој се седи. Он је чиста форма лишена бити, јер сваки садржај је у екстази модерности превазиђен, тако да се историја пуни било каквим емпиријским садржајем који нема ни примисао идеје слободе. Просвећеном употребом историје, која треба да докаже да смо на путу, да ћемо стићи, да ћемо испунити намере, где све што се догађа и не догађа мора опсесивно да то доказује, стижемо до инфлације емпиријских догађаја којима се придаје атрибут историјско - историјско потписивање, историјски сусрет, историјска личност... да би се некако испунила празна форма историје. Ту историја и практично превазилази сама себе, јер историјска личност на просвећеном језику заправо значи божанска личност, али реч божанско не постоји у просвећеном речнику. Историја ради оно за шта нема никакву надлежност. Својим прешироким обимом, пружањем преко губера, појам историје је остао без смисла и постао неупотребљиви сурогат дивинације. Изгубио је дубину, постао деконструисана „равна плоча“ јер „иза“ више нема неке димензије смисла, логоса који синхронизује расута збивања. На плочи се не види кретање већ само плутање на невидљивом мору, као и некада у геоцентричној визији. Историја је заправо последња одбрана геоцентричног погледа на

свет. Није случајно што француски енциклопедисти међу протагонисте нове науке не убрајају Коперника. Њима је потребна пећина, а не Сунце. Нема сумње да ће у пећини геоцентричне историје наслеђе у начелу бити изложено практичном разарању или теоријској деконструкцији. Теорија деконструкције само довршава оно што су њене практичне претече радиле дивљачки истражујући културе смисла. Некада је као у случајевима библиотека у Наланди, Александрији, Београду уништење извођено пре свега ратним средствима. Данас се деконструкција технолошки усавршена као дигитализација наслеђа која је *idolum specus*, привидни облик или облик привида чувања. Дигитализација је заправо *damnatio memoriae*, притајена осуда на брисање памћења која ће бити извршена у критичном тренутку неког информатичког Чернобиља.² Такво неконтролисано распршивање информација је неминовно обзиром да више нема исправног језгра, смисла историје, у коме би се нит наслеђа надгледала и чувала.

Отуда се данас суочавамо с постисторијским светом, али који се не може схватити као премоћ неолибералне културе која се у историји појављује у костиму Хегеловог апсолутног духа који је надмоћно укинуо све супротности, како већ мисле идеолози „једине преостале суперсиле“. Насупрот томе, нема сумње да смо изашли из историје, али кроз немоћ да нађемо повезаност с прошлим догађајима у појму историје где се време распада на низ емпиријских тренутака и расутих догађаја чији смисао не може да спасе ни натучена перика академски напирлитане историје. Нема тог циља који би се данас оправдао унутар историје. Живимо у постисторијском свету, јер је појам историје, уз сав циркуску вештину ходања по жици разапетој између јуче и сутра, неупотребљив. Чак и у академском образовању, јер се било који предмет не може излагати у својој историјској генези, а да не претпостављамо, без било какве извесности, да се у томе открива неки смисао. Ако је тако, да ли је сада касно за било који подухват заштите наслеђа? Имамо ли заправо кога да штитимо? Иако је криза дубока, одговор је ипак позитиван.

На целом свету неких триста милиона људи или око пет процената светске популације још увек се чврсто држи свог идентитета

---

2 О проблему *damnatio memoriae* види више у: Александар Петровић, *Damnatio memoriae и група историја*, Византија у српској књижевности и култури од средњег до двадесет и првог века, Филум, Крагујевац 2013, стр. 13 – 20.

припадника домородачке културе; они остају укореењени у историји и језику, повезани митовима и сећањима. Иако је њихов број мали, тим културама се приписује шездесет процената светских језика; посматране заједно оне представљају више од половине интелектуалног наслеђа човечанства. (Вејд 2008: 18).

Сагледавајући ово окренули смо се покушају, сасвим неизвесном, да изван појма историје у постисторијском обзору одредимо разлог заштите културног наслеђа. Ово је посебно занимљиво у Србији где су хорде одмах после паљења скупштине и телевизије затвориле Народни музеј. Шта у таквим околностима може да се уради? Одговор на то није емпиријски, историјски, и мора се потражити изван равне плоче, у дубини савршене кружности истине, еукиклос алетхеин која нас води иза површности дигиталне ка аналогној култури на којој је уосталом вековима и почивало културно наслеђе. То непосредно импликује да више није могуће изоловано очување културног наслеђа јер оно само неће моћи да се одбрани од просвећене дигиталне пошасте. Нојеву барку треба градити напуштањем појма историје, схваћене као ексклузивна, антропоцентрична и геоцентрична, људска историја, изоловано људско деловање у времену. Ова постисторијска, а једнако и преисторијска, аналогија би почивала на целовитој сагласности која је успостављена на увиду да се свака промена природне неминовно одражава у културној средини, као и обратно. Уколико прихватимо ово није тешко схватити да несагласне, неаналогне, историјске, цивилизаторске или дигиталне концепције заштите не продиру до битне дубине проблема очувања наслеђа. Циљ овог размишљања је да предложи једну могућу критичку теорију заштите наслеђа и да приложи ваљане аргументе о неопходности повезивања заштите културног наслеђа с очувањем природне баштине у оквиру целовите стратегије засноване на концепту биокултурне сагласности. Овакав постисторијски или праисторијски обрт омогућио би боље примећивање диференцијалних промена које у одсуству целовите стратегије западају испод прага јавне свести.

Основни ризик у овом контексту лежи не у појединачном нарушавању интегритета наслеђа, већ пре у стратегијама несагласности које прелазе преко потребе исцељења природног и културног добра. Да бисмо указали на начела ове стратегије, послужићемо се довољно

видном симетријом темељених облика културног и природног наслеђа. Реч је о лингвистичком и биолошком диверзитету и чињеници да подручјима са великим лингвистичким диверзитетом одговара изражени биодиверзитет. Акорд лингвистичког и биолошког диверзитета се може уочити већ и на географској мапи где подручјима са великим лингвистичким диверзитетом одговара велики биодиверзитет (Гибс 2002). „Подручја са великом разноврсношћу језика имају изражену разноврсност врста птица и сисара и сви показују сличан однос према подручју, географској ширини, шумским просторима и максималној надморској висини.“ (Садерленд 2002: 276). Тако сагледана биокултурна сагласност омогућава боље разумевање и предвиђање утицаја који одређују природну и културну средину, као и виши епистемолошки квалитет садржајнијег суочавања са данашњим и будућим изазовима заштите.

Гледано и с друге, негативне, стране уочава се иста симетрија јер упоредни процеси који сенче токове ишчезавања језика и врста су веома слични. Иако се процена укупног броја живих врста креће у распону од 17 до 100 милиона, ипак се може уочити да је нестајање врста и језика сразмерно, да нестају приближно једнаком брзином. Током периода нормалног, или позадинског, изумирања, живе врсте нестају ритмом од једне у просеку сваке 4 године. Међутим, између 1970. и 2000. број копнених и морских врста смањен је за 30%, а слатководних за 50%. United Nations Environmental Program процењује да сваке године нестаје између 17 хиљада и 100 хиљада врста, а до 2050. године очекује се нестанак око трећине преосталих живих врста у Европи, док ће 50% свих врста на Земљи нестати за стотину година (Грумбриц, Џенкинс 2002: 10). Постоји све обимнија литература о овом проблему јер се по свом интензитету ово масовно изумирање све више изгледа као последње, шесто у низу великих изумирања која су у геолошком времену задесила нашу планету.

Сразмерно изумирању живих врста ишчезавају и језици. Према *Атласу угрожених језика у свету* који је објавио Унеско данас се у свету говори око 5.000 до 6.000 језика. Око 32% језика се говори у Азији, 30% у Африци, 19% у Океанији, 15% у Америци и 3% у Европи. Највише језика говори Папуа Нова Гвинеја 847, затим Индонезија 655, Нигерија 376, Индија 309, Аустралија 261, Мексико 230, Каме-

рун 201, Бразил 185, Заир 158, Филипини 153. Али око 3000 језика који се данас говоре угрожено, веома угрожено или на умору, док други језици који се данас говоре показују знаке угрожености, оштећења и приближавања фази када ће се суочити са замирањем. Преко 1000 језика говоре групе од 100 до 1000 људи, а око 533 групе до 100 људи окружене великим групама које говоре свој језик и притискају мање групе да напусте свој језик. Неповратно на издисају већ је 53 језика, а у овом веку нестаће 90% сада постојећих језика. (Wurm 1996) Тај процес се убрзао у протеклих 300, а нарочито у протеклих 100 година.

Одурмри живи језици надомештају се мноштвом технолошких језика који настају рекомбинацијама бинарног кода. Ови вештачки језици додатно оптерећују и преостале природне језике, јер их пуне терминима искључиво потребним да би описали операције бинарних језика. Осим тога, вештачки језици имају потребу обезвређивања природних, јер идеолози технологизације, од Витгенштајна наовамо, истичу њихову непрецизност и немоћ у описивању егзактних и когнитивних процеса. Упоредо с тиме, нестанак живих врста прати настанак све већег броја трансгених, геосентричних врста, као и све разуђенији облици виртуелне стварности. Проблем је велики јер се тако практично заборавља да је биљка највиши облик културе. Она непосредно преображава светлост и из ње ствара видљиве обресе нашег света. Људи и друге животиње тумарају у свету који су створиле биљке. Истребљење биљних врста очито је *idolum specus*, рат против светлости, интерес лутања у мраку и деконструкција инцијалног облика културе.

У складу с тим јављају се опсени облици егзистенције. Они су формирају у химеричном покушају да се природни и људски свет сведу на технолошки. Изговори за то су различити, али је резултат јединствен – снажно оптерећивање културне антропологије технолошким формама. Практично и симболично, „дигиталне“ трансгене биљке се не размножавају из семена, већ се семе добија једнократно у оквиру технолошког поступка да би тако технологија наметнула као неизбежни посредник „развоја“ којим се природна и друштвена слобода доводе на саму ивицу опстанка.³ Притисак на природно наслеђе показује

3 Трансгене биљке су, на пример, парадајз са геном пастрмке, крушка са геном папагаја, соја са геном бактерије, јабука са геном медузе како би жута боја била израженија или кромпир са геном медузе да би светлуцао у недостатку влаге.

се у све већем низу еколошких проблема, док у културном погледу раст популације намеће потребу једног владајућег језика чију улогу данас игра енглески који додатно олакшава ишчезавање лингвистичког наслеђа. Овакав технологизовани енглески језик је саморазорна творевина што и јесте у природи језика који су преоптерећени снажним историјском намером. До латинског се дошло саморазарањем старогрчког и вероватно етрурског. Оно је било толико потпуно да и до данас није могуће прочитати етрурско писмо.⁴ Латински је почео управо тамо где је старогрчки био разорен као *коине*. Дубљи разлог тој саморазорности треба тражити у поједностављењу писма који је настао упоредо с одвајањем културе од природе. Од старогрчког, хебрејског, латинског језици су се окренули фонетском писму, док су старији језици записивани, на пример хијероглифски, истовремено као фонетско и идеограмско писмо. И друга стара писма за која знамо, као што је на пример, мајанско, истовремено су силабичка и идеограмска, док санскрт има сложенији, силабички, фонетски карактер. Старе културе имале су добре разлоге за одржавање комплексности писма, а ти разлози несумњиво су лежали у коренима културне антропологије која није допуштала аутономију културног наслеђа у односу на природу. Деградацијом културне антропологије на технологију, што Хајдегер назива модернизацијом, приморава се писмо да напусти идеограмски и веже једино за фонетски исказ. Наравно, у временима када су се користила поменута писма нису постојале установе зашти-

4 Чудно је колико латински, односно римска култура, имају различит однос према старогрчком и етрурском језику. Док је старогрчки био на сваки начин заштићен постајући стуб латинске културе, дотле је етрурски до темеља разорен тако да данас више не можемо ни да читамо етрурско писмо, иако сачувани споменици јасно говоре да је била реч о високо развијеној култури. Иако је пракса заштите у Риму била начелно подржана владајућом политичком религијом, која је у Пантеон прихватала све богове земаља на које се Рим проширио, ни то није помогло етрурској култури и њеном писму да буду сачувани. Слично се догодило и са хијероглифским писмом које се падом Египта под Рим изгубило у само неколико поколења. Рим је очито своју величину великим делом градио на политици заборављања. Практика заштите несумњиво би у овом контексту била антиримска делатност. Како само савремено звуче Вергилијеве речи из *Енеида*: „Tu regere imperio populus, Romane, memento / Haec tibi erunt artes: pacisque imponere morem, / Parcere subjectis, et debellare superbos.“

те наслеђа какве данас имамо. О писму су бринуле пре свега установе религије, које су имале већа овлашћења него данашње установе заштите, али и онда је несагласност односа према природном и културном наслеђу доводила до опадања, упрошћавања и разарања система писмености. Говоримо овде о писмености, јер се сматра да размеђе преисторијског и историјског света лежи управо на чињеници писма које се по тренутно владајућим академским увидима јавило крајем четвртог миленијума старе ере. Писмо је омогућило то основно посредовање на коме се заснива сама идеја о култури, а самим тим оно је имало кључни задатак да омогући најбољу сагласност природе и културе.

Разумевање односа природног и лингвистичког диверзитета, његове сложености, представља тако не само разумевање прошлости већ и суочавање са изазовом будућности. То није лак задатак јер се све тврђи историјски захтеви налазе пред све лабавијом природном повезаношћу и све нижим нивоом писмености која се враћа преисторијској потреби општења преко слика. Са упрошћавањем и нестанком језика, као и с нестанком живих врста јавља се претња генетске униформности. Већ неколико деценија 60% укупних потреба за храном задовољавају пшеница, кукуруз и пиринач. Кроз историју је око 5000 биљака коришћено за исхрану што се постепено смањивало да би данас само три биљке биле пресудне. Није тешко замислити шта би се могло догодити када би се због промењених околности прекинула ова танка нит која нас спаја с природом.

Оклевање да се напусти историја једнако је заблуди да неприхватање стратегије сагласности, које води даљем сужавању диверзитета и истањивању природне основе живота, неће изазвати подрхтавање друштвеног тла. Међутим, због рђавог образовања које оштро раздваја „природне“ и „друштвене“ процесе уврежило се мишљење да природно наслеђе треба проучавати и сагледавати одвојено од културног. Друштво, према просвећеној идеји, треба да савладава природу и да је подређује човеку, а не да тражи путеве склада с њом, јер више склада значи мање историје. Тако се превидело да све што чинимо природи радимо заправо себи. Дobar део истине налази се управо у тој сагласности - природни извори, односно најважнији међу њима, диверзитет језика и живих врста, основ су друштвене слободе.

Није могуће замислити друштвену слободу која се не ослања на бројне језике и свеже природне изворе. Супротно заблуди егоистичких филозофија о аутономији субјекта који мисли, односно самобитности друштвеног света и поимању света природе као „царства нужности“, ослањање на мноштво језика и природне изворе је главно упориште друштвене слободе. Слобода се неће добро укоренити ни друштвеним уређењем, ни државним законима, ни обликом владавине, јер се у свакој датој „форми слободе“ сасвим лако губи њен садржај. То се добро уочава подсетимо ли се да се вековни напор колонизације усмеравао ка одвајању заједнице од природних извора и искорењивању природног језика и на томе засноване културне антропологије. То се током Доба открића једнако показало на свим континентима, а у случају Србије убрзаном претварањем пољопривредника у индустријске раднике условљене и рањиве спрам свих друштвених умишљаја, историјских промена и сваковрсних транзиција, с једне стране, и изнуђеним политичким преименовањем дијалеката српског језика у подржављене језике, с друге. Степен отуђења извора сразмеран је расту друштвене неслободе, јер је урбанизовани радник приморан да купује чак и запаковану воду што ни у ком случају не доприноси квалитету његовог живота, као и да говори вештачким енглеским језиком уместо свог природног језика. Исцрпљеношћу и загађењем језика и извора, а не политичким стањем најбоље се мери степен неслободе једног друштва. Тоталитарна друштва су она која имају загађене и исцрпљене духовне и природне ресурсе без обзира ко и како њима влада. Али до те истине треба прећи дуг пут заблуда. Пођемо ли од ње није тешко схватити праксу тоталитаризма. Она почива на нарушавању природне разноврсности и технолошком одвајању заједнице од природних језика и циклуса.

Нарушавање природне разноликости, кључно за успостављање тоталитарног поретка, непосредно води слому културног диверзитета. Неминовно је да тоталитаризам који тежи природи као монокултури настоји да у име „најфункционалнијег“ писма поништи и културне разлике и да различите традиције заглуши понудом „најбоље будућности“. Та монокултурна друштва у бити производе глобалну ентропију где се разлике бришу или користе само декоративно.

Шта је у овим околностима прави задатак постисторијске теорије заштите наслеђа? Производња несагласности има очито темељну

културолошку димензију. Издвајање одвојених циљева као посебног предмета заштите, представљање природног и културног наслеђа као независних сфера, једноставно се не може одржати. Односно, ако се то одржи, живот постаје неодржив. Међутим, ово издвајање је толико дубоко укорењено да је потребно да се догоди чудо да би се заштита усмерила ка стратегијама сагласности. Разлог је у дубоким коренима несагласности које треба тражити у научном методу који је исказан на двосмислен начин, кроз дуализам онога што је метнуто испод, субјекта, и онога што је метнуто испред, објекта. То се не посматра као вид исте метнутости, датости, целине, већ као упоредне и аутономне области којима владају различити закони, „меки“ субјективни и „тврди“ објективни. Ову Декартову слагалицу, привидно једноставну, где треба сложити свет из два дела, ни теорија заштите не успева да реши, јер је сама и настала као њена последица, као потреба да се „објект“ одбрани од „субјекта“. Логика картезијанске слагалице, одвојеног приступа субјекта и објекта, оспорава могућност критичке теорије сагласности, иако просвећени свет више од свега карактерише угрожавање разноликости и то једнако на природној и културној равни. На делу је нека врста технолошке монолитности с чијим последицама се неминовно суочавамо јер свет трошних генетичких ресурса и оскудног културног диверзитета тешко да ће имати носивост потребну за 9,2 милијарде људи колико се очекује 2050. године. Спас при том не лежи у појединим политичким и технолошким одговорима на ове проблеме, ма како они били наметљиви, већ у општој критичкој теорији заштите која почива на појму сагласности.

Описујући Србију у житију деспота Стефана Лазаревића Константин Филозоф говори да нигде „као у овој земљи, избобилујући у семену и у саду и плодовима. Тамо су извори река и студенаца и сагласности (хармонија) предела једнога са другим и слике лепоте, тако да једни (предели) превазилазе друге красотом и плодношћу... Потребно је казати и о птицама и свему осталоме што Господ предаде, као зелење влата на храну људима, а тога свега има (ту) у избобилу свуда, као нигде у другим земљама.“ (Константин Филозоф 1932). Ове речи су у духу нововековног ресантимана углавном приписиване филозофовој красноречивости која би требало да улепша слику великог владара. Међутим, ако се без просвећене реформистичке надмености

наднесемо над ове Константинове мисли и покушамо да их сагледамо у контексту нашег разматрања, у њима неспорно можемо да видимо оду природној разноврсности.⁵

Ако неоптерећени предрасудама његове речи схватимо као уважавање природног диверзитета, видимо да хармонија коју је он описао заиста постоји, јер је Србија, нарочито њен источни и западни део, највећи извор биодиверзитета у Европи. На површини наше земље, која обухвата 2,1 одсто Европе, у односу на целокупни стари континент, живи 51,16 одсто риблих врста, 49, 29 одсто гмизаваца и водоземаца, 74,03 одсто птица и 67,61 одсто сисара. Око 4850 врста виших биљака које овде живе у 157 фамилија и 800 родова, чини 1,5 одсто светске флоре на само 0,075 процената површине коју Србија заузима на планети (Стефановић и др. 1995). Отуда не само да је јасно да се у НАТО разарању Србије може читати глобална стратегија разарања биокултурног наслеђа (овоме треба додати разарање и преименовање српског средњовековног наслеђа на Косову, подручју са највећом историјском густином сакралних објеката у Европи) већ се чини сасвим разборитим да се уместо критеријума самодовољне технолошке модерности и слепе колонијалне самоуверености размисли о критеријумима дејствујуће хармоничности као основним мерилима друштвене вредности. Овакво великом биодиверзитету мора нужно да одговара и културни диверзитет тако да би основни напор постисторијске теорије заштите био усмерен ка уочавању облика културног диверзитета који, према нашим поставкама, иако политички, идеолошки и технолошки потиснути, морају да одговарају природном. На тај начин би се дошло до могућности интегралне праксе заштите, одређења њене форме, из које би се потом постављали сви посебни задаци.

Постисторијску теорију заштите не видимо као продужену руку идеологије, ни као технолошку дисциплину, јер је технолошка утопија илузија, обзиром да почива на нерешивој слагалици несагласно-

---

5 Невероватно је колико се више од једног века теоретичари просветитељског реформизма, који долазе из различитих научних дисциплина и свих идеолошких орјентација, труде да српске средњовековне писце представе као недоучене удворице, скоро замлате, које не зњају шта говоре када пишу не само о биодиверзитету већ и о хронологији и генеалогiji српских владара, као и другим темама које су у нескладу с реформистичким заносом.

сти, која нас баца усред великог биокултурног ишчезавања. Заблуда је да ће технологија као први мач просвећености моћи да заустави талас нестајања. Иако мач неуморно витла, суочени смо са све већим разарањем културних добара, као што је, на пример, темељно пљачкање музеја у бројним (још увек) локалним ратовима, потискивање писама која нису латиница, мотивисано и прикривено разлозима благостања, као и неосетна транзиција антропологије у технологију, технолошка пљачка људски моћи.

Супротно либералној идеји да је добро појединца исто што и добро друштва, добра дата појединцу доносе пропаст врсти. Технологија је велеиздаја човека, а то је сада и емпиријски очеигледно јер трансгено семе више не може да рађа потомство, а ослабљени човек сваке године се суочава са бар једном новом болешћу: од постојећих настају опасније форме, заразе се преносе брже, па данас само 10 процената људи умре природном смрћу, а 70 процената од разних болести, снага антибиотика почиње да јењава, вируси постају све интелигентнији... Технолошки замах заправо је само кулиса пресудних токова који се збивају у његовој позадини и који захтевају више него икада напуштање Атлантиде просвећене историје и теорију (само)заштите као постисторијску критичку теорију сагласности.

Литература

- Вејд 2008: Vejd, D., „Svetlost na kraju sveta, Putovanje kroz svet kultura koje nestaju“, Киша, Prometej, Novi Sad, 2008.
- Гибз 2002: Gibbs, W. „Saving Dying Languages“, Scientific American, 2002.
- Грумбриц, Џенкинс 2002: Groombridge, B. Jenkins, M. *World Atlas of Biodiversity: Earth's Living Resources in the 21st Century*, Un. California Press, 2002.
- Константин Филозоф 1932: Константин, Ф., *Житије Деспоина Стефана Лазаревића*, Српска књижевна задруга, Београд 1932
- Петровић 2007а: Петровић, А., „Сломљени камен из Розете: ка политици биокултурног диверзитета“, Језик, књижевност, политика, Филозофски факултет, Ниш, 2007.

- Петровић 2007б: Петровић, А., „О миметичком и технолошком свету“, „Наслеђе“ бр. 7, Крагујевац 2007.
- Петровић 2013а: Петровић, А., *Damnatio memoriae и група историја*, Византија у српској књижевности и култури од средњег до двадесет и првог века, Филум, Крагујевац 2013.
- Петровић 2013б: Петровић, А., *Дрво као дух слободе – ка биолошко-културном читању јесеништва Лазе Косића и Б. Воніара*, Научни састанак слависта у Вукове дане, Развојни токови српске поезије, 42/2, Београд 2013.
- Стефановић и др. 1995: Стефановић, В. et al, *Биодиверзитет Јуославије*, Еколибри, Београд 1995
- Садерленд 2002: Sutherland, W. “Parallel extinction risk and global distribution of languages and species”, *Nature* 423, (15. мај 2002)
- Вилкинсон 2002: Wilkinson, R. *Reading Egyptian Art*, Thames and Hudson, 2002.
- Вурм 1996: Wurm, S. A. *Atlas of the World's languages in Danger of Disappearing*, Unesco / Pacific Publishing, Paris – Canberra, 1996

Aleksandar Petrović

Summary

TOWARDS THE POSTHISTORICAL THEORY OF BIOCULTURAL HERITAGE PROTECTION

The aim of this paper is to suggest a possible posthistorical theory of heritage conservation, and to provide valid arguments about the necessity of linking the protection of cultural heritage with the preservation of the natural heritage in the comprehensive strategy based on the concept of the biocultural accord. This approach is facilitated by the phenomenology of integrated synergy - any change in nature is inevitably reflected in the cultural environment, and vice versa, so that the non-synergetic protection strategies cannot penetrate to substantial depths of the risk management problems in the frame of the overall conservation of heritage. This concept would allow better recognition of differential changes which, in the absence of a comprehensive strategy, relapse below the threshold of public awareness.

The main risk in this context is not in the breach of the integrity of the individual heritage, but rather in strategies of disaccord which overlook the need of integration of the natural and cultural heritage. We start from relations among a lin-

guistic and biological diversity, and the respective fact that areas of the high linguistic diversity correspond to a high biodiversity. From the other part, negative one, we can also see significance of integration optics since parallel processes that contour flows of disappearance of languages and species are very similar. In other words, live species and languages disappear roughly at the same ratio. Although estimation of the total number of species range from 17 to 100 million, it can be seen that the extinction of species and languages is proportional, and that they disappear at nearly the same speed. The disappearing languages, about 4000 thousand expected to vanish in this century, are superseded by the many artificial languages generated through binary recombination. These artificial languages additionally burden the remaining natural languages, because they are filled with the terms necessary only to describe the operation of binary languages. In addition, artificial languages devalue the natural ones, because ideologists of technology emphasize lack of their precision and powerlessness in describing exact and cognitive processes.

Pressure on natural heritage shows the growing number of environmental problems, while population growth promotes culture of a dominant language. Dominant now is of course the English language that further facilitates the disappearance of linguistic heritage. The English language is self-destructive as are all languages overloaded with intense historical aim. Latin is set up by the self-destruction of the ancient Greek and probably Etruscan. The destruction was so complete that even today it is not possible to read the Etruscan alphabet.

It is strange how Roman culture had different attitudes towards the Greek and Etruscan language. While ancient Greek language was protected in every way becoming a pillar of the Latin culture, Etruscan has been destroyed to the ground so that today we cannot even read the Etruscan alphabet, although preserved monuments show clearly that it was a sophisticated culture. Although protection practice in Rome was generally supported by ruling polytheistic religion, which accepted in the Pantheon all Gods of the countries Rome conquered, that did not help the Etruscan culture and its script to be saved. Something similar happened with the hieroglyphic script - when Egypt fell under the Rome it vanished in just few generations. Rome obviously built its magnitude on the politics of oblivion. Practice of protection in this context undoubtedly would be Anti-Roman activity. How modern sounds words of Vergil in *Aeneid*: *Tu regere imperio populus, Romane, memento / Hae tibi erunt artes: pacisque imponere morem / Parcere subjectis, et debellare superbos*. Latin started right there where ancient Greek was devaluated as *koiné*.

Key words: biocultural diversity, posthistorical theory of heritage protection, disappearance of languages, extinction of species, Constantine the Philosopher